

Karskussisuline huviõhtu

teemal: „Naised kõrtse sulgemas“.

K A V A.

(Kava on üldjooneline ja olude kohaselt muudetav. Kui on olemas laulukoor, orkester või soliste, siis on soovitatav muusikalises osas pearõhk panna nendele. Ühislaulu oleks aga ka siis soovitatav kasutada.)

1. Koori või orkestri ettekandeid.
2. Avasõna.
3. Ühislaulu. Valimiseks: „Eesti, mu armas kallis kodumaa“, „Sind surmani küll tahan“ või mõni muu isamaalaul.
4. Kõne: „Naised kõrtse sulgemas“.
5. Ühislaulu. Valimiseks: „Kord mõtetes istus üks emake nii“ või „Vaprad vennad, kallid kaimud“.
6. Katkendeid ettelugemiseks O. Lutsu tööst „Udu“.
7. Deklamatsioone: „Meie töö“ — M. J. Eisen.
„Tõsta hüp!“ — G. Suits.
8. Koori, soolo või orkestri ettekandeid.
9. Ettelugemiseks: Mõnede tähtsamate eesti tegelaste seisukohti alkoholist ja karskusest.
10. Deklamatsioon: „Hakkame kinni päikesest“ — H. Visnapuu.
11. Koori või orkestri ettekandeid.
12. Lõppsõna. Ühislaul: „Kaunistagem Eesti koad“ või „Kas tunned maad“.

Pärast kava seltskondlik osa ühismängude, laulude ja tantsuga.

Naised kõrtse sulgemas.

Koostanud OTU IBIUS.

Alkoholi viletsusi külvav käsi tabab kõige mitmekesisemaid rahvakihtisid. Suuremate kannatajate hulgas on olnud pahatihti naised ja lapsed, kes on saanud maitsta nii mõnelgi juhul puudust ja nälga, kui mõnel perekonnaliikmel on harjumuseks kulutada raha ja tööaega alkoholile. Puudus toob aga ühtlasi tüli majja. Nii on alkohol väga sageli lõhkunud õnneliku perekonna. Seepärast on meile mõistetav, et arusaajamad naised kõikjal on ikka ja jälle sooja südamega võtnud osa alkoholi vastasest võitlusest. Nad on palju teinud karske noorsoo kasvatamiseks, kodude karskendamiseks, kultuurilise ja seltskondliku elu kujundamiseks jne. jne.

Ühes sellega ei ole nad jätnud kahe silma vahele ka kõige otsesemat alkoholistvõitlust — võitlust alkoholi müügikohtade arvu ja nende lahtioleku aja piiramiseks.

Ka Eestis naised on võtnud osa nii üldisest karskustööst kui ka otseselt kõrtside sulgemiseks ettevõetud üritusist. Järgnevas olgu lühike ülevaade just viimasest.

Vene ajal sündis kõrtside kinnipanek päämiselt omavalitsuste palvel. Kuigi naistel puudus sellal hääleõigus ja ühes sellega ka võimalus otseselt omavalitsuse tööst osavõtuks, ei jäänud nad kaugeltki mitte ainult käsi rüpes hoides hädaldama kõrtside kahjuliku mõju üle, vaid kasutasid kõiki neil olemasolevaid võimalusi kõrtside sulgemiseks ja nendeks võimalusteks olid: palvekirjade saatmine vastavale omavalitsusele ja mitmesugustele ametiasutisile, suusõnaline pöördumine kohalike omavalitsustegelaste ja ametnike poole, segaseil aegadel ka radikaalsemad võtted, kindlasti ka oma abikaasa mõjutamine kõrtsi sulgemisürituse algatamisele või sellest osavõtuks jne. jne.

On raske kindlaks teha, mil määral on naised kaasa löönud üldistes kõrtside vastu ette võetud rünnakuis, seepärast jälgime siin ainult neid juhtumeid, kus naised üksi või vähemalt juhtivalt tegevad on olnud.

1900—1915. a. on teateid, et naised on saatnud palvekirju ühe või teise joogikoha sulgemiseks, Vaivaras, Rāpinas, Vööpsus, Moisekatsis, Rasinas, Kavastu-Koosal, Mustvees, Vastseliinas, Kārgulas, Kōos j. m. Need palvekirjad kandsid tihti mitme saja naise allkirju ja naised kulutasid oma veeringuid palvekirja koostamise ning saatmisega ühenduses olevate kulude katteks, et vaid kõrtsist vabaneda või nagu üks „Oleviku“ kirjasatja 1900. a. Rāpinast ja Vööpsust kirjutab: „ohverdavad sellepärast viiekopikulisi, et palvet ülemale poole toimetada ning meestele võimalikuks teha, naiste ja laste eest paremini hoolt kanda“.

Teisal pöörduvad naised hulganisti suusõnaliselt komissari poole, et see kaasa aitaks viinapoe sulgemiseks (Kārgulas) või

kirikuvõimude poole, nagu Pilistveres 1914. a., mil „Tallinna Teataja“ teatel salkkond kohalikke naisi pöördus kohaliku vaimuliku poole palvega, et see aitaks vähemalt ühegi valla kahest kõrtsist sulgeda, „sest nende mehed olla alati purjus, mis koduse elu „põrguks“ muutvat ja kohad juba pankrotti ähvardab viia.“

1905. a. Abja-Paluoja naised kogunesid monopoli poe ette, rebisid sildi maha ja naelutasid põiki üle poe ukse puu (mõnede teadete järele 8-tolliliste naeltega). Uksele kinnitati silt: „Monopolipood on 13. dets. 1905. a. Paluoja naiste poolt kinnipandud.“ Õllepood suleti samal viisil. Mehed katsusid mõni päev hiljem sulgeda mõisa õllevabrikut, löödi aga mõisniku poolt tagasi.

Karistussalga tulekul lasti naistel viinapood jälle avada ja anti hulk naisi kohtu kätte. Rahukohus mõistis aga naised õigeks.

Linnades algas võitlus joogikohtadega 1905. a. ja püüti esmajoonel saavutada alkoholi müügikohtade kauplemisaja piiramist sama ajaga, mis oli maksev muude kaupluste kohta. Töölised ja naised olid siingi eesliini võitlejateks.

Pärnus korraldasid umbes 2000 naist 9. dets. 1905. a. rongkäigu, liikudes isamaalisi laule lauldes ja kõikide alkoholi müügikohtade sulgemist nõudes läbi linna maakonna ülema juurde, kes andiski naistele lubaduse nende nõudmiste teostamiseks kaasa aidata.

Narvas pöörduvad naised 1909. a. palvekirjaga linnavolikogu poole, et joogikohad õhtuti suletaks ühel ajal muude kauplustega. Narva lehes „Kaja“ avaldab keegi „Üks mitme nimel“ sel puhul „üleskutse Narva naisterahvastele“, kus kutsutakse naisi palvekirjale alla kirjutama. Üleskutses üteldakse, et Narvas on 10 viinapoodi, 44 õllepoodi, 11 trahterit, 6 võõrastemaja, 5 klubi, 4 õlleladu ja üks õllevabrik, mis müüvad aastas umbes 1.080.000 rubla eest joovastavaid jooke ja jätkatakse „Kui palju on selles külmas arvus 1.080.000 rubla meie naiste muresi, meie verd, meie enneaegu rikutud erkusid, vigaseks tehtud elusid, külma ja nälga, katkenud, näruseid riideid, ... silmapisaraid, ja hädaldamisi olemas — võib lugeja ise ostustada“.

Linnavalitsus mattis selle mitmesaja allkirjaga palve lihtsalt „kalevi alla“.

Viljandis veel 1915. a. alul, mil veel osa joogikohti oli avatud ja ei puudunud lootusi kinniolevate peatseks avamiseks, kavatsesid naised terve linna joogikohtadelt linnale tuleva trahterimaksu 3500 rubla kinni maksta, et kindlustada joogikohtade sulgemist.

Ka alkoholi salamüüki püüdsid naised mõningal määral takistada. Mõneski kohas olidki naised kimbust just salakõrtsidega, sest kui avalikku kõrtsi võis mehele järgi minna ja selle säält koju tuua, siis salakõrtsi ei olnud ilma „kõrtsmiku“ loata õigust sisse tungida ja küsimusele vastati lihtsalt, et küsitavat meest ei ole säält ei kuulnud ega nähtud.

K9977

1913. ja 1914. a. peksid naised Põhja-Eestis (Kolga Pedaspeal j. m.) salakõrtside aknad sisse, sellal kui mehed sees parajasti tipsutasid.

Siin naised palusid 1907. a. maakonnaütlema abilist, et see sunniks politseid tegema salaviinamüüjatele protokolle. Paar päeva hiljem tabaski politseikordnik ühe päevaga kaks salakõrtsi.

Salamüüjate ülesandmine isendast oli Vene ajal küllaltki riskantne. Valitses päris salamüüjate terror ja tavaliselt üteldi: „Paneb maja põlema või lööb tee peal maha. Mis minul asja?“ Et see asjatu kartus polnudki, sellest kõnelevad need kättemaksu aktid, mis teostati alkoholi salamüüjate ülesandjate vastu.

Näiteks 17. juulil 1911. a. tapeti salakõrtsmike ülesandmise pärast Püssi jaama lähedal metsikul viisil (üle kolmekümne noa- haava) 19-aastane Linda Rekkar ja pääle tapmist ähvardati õega sama teha. Tapjale maksid salaviinamüüjad, kelleks samuti naised, 100 rubla.

Üldse peab tööle au andes tunnistama, et alkoholi salamüük üsna laialdaselt oligi naiste alaks ega või siis naisi alkoholiküsimuses ainult kiita. Sõjaajal tegeles neist mõnigi ka puskari ajamisega. Samal ajal teised võitlesid selle vastu ja 1917. a. oli just naismiilits üsna hoolas puskarivabrikute ülesotsimisel ja tabamisel.

Iseseisvusaastail on naised jätkanud võitlust joogikohtade sulgemiseks. Mõnigi kohalik keeluotsus võlgneb tänu naistele, kes nähes mehi piimaraha meierei läheduses kõrtsis maha joovat või lapsi kooli lähedal asuva kõrtsi tõttu halbu kombeid õppivat, alustasid võitlust kõrtsi sulgemiseks ja tänu kohalikule keeluõigusele sulgesid kõrtsi.

Ja isegi nüüd, kus rahval on vähem võimalusi kõrtsist lahti saamiseks kui Vene ajal, ei ole südikad naised jätnud lootusi. Veel käesoleval aastal kogus Kabala Maanaisteselts üle kolmesaja allkirja kõrtsi sulgemiseks. Ja peab tunnistama, et see on õige tee. Peame näitama ja alaliselt meelde tuletama, et tahame vabaneda kõrtsidest, peame karjuma sellest, et meie ei taha kõrtsisid koolimajadega ühele õuele ega mujale ebasobivasse kohta, peame hiiüdma nii kaua, kuni isegi kurdid hakkavad kuulma ja pimedad nägema meie õigust kaitsta endid, oma kodusid ja kasvavat noorsugu alkoholi eest.

Katkendeid O. Lutsu teosest „Udu“.

O. Lutsu „Udu“ kujutab meile, kuidas korralikud mehed meelitatakse sõprade mõjul jooma, millest tekivad pärast rasked tagajärjed perekonnas. Järgnev katkend kujutab meile peategelase Helgeri esimest sammu sel teel. Tema ülemus direktor Seitz kutsub ta enesega kõrtsi.

uusi maade, vete võitjaid,
kangelaste malev noor!

Tõsta lipp! Mis kaitsnud isad,
matnud muistsed sõjakisad,
näid'ku, täitku meie põlv:
omaks maa see saatus juba,
tööle määramise luba,
harijale nurmenõlv.

Tõsta lipp! Et teiste tuluks
merel siin ei elu kuluks,
võõrast plagu laenaks laev.
Teist et rahvust see ei orjaks,
vaid et ise tõuseks, korjaks,
mida oma soetab vaev!

Tõsta lipp! Ei püsi loonud
vägivald, ei õnne toonud
ükski suurtükk, ükski piik.
Vaata, nagu unenägu
murrab läbi vaenu rägu
töö ja rahvavõimu riik.

Tõsta lipp! See lühendagu
vahekaugust, ühendagu
peremeheks kandimeest,
kaua võõrandatud hõimu,
pühendagu punast lõimu,
maa ja vabaduse eest!

Tõsta lipp! See vestku, vestku
tõotusest, mis kestku, kestku,
sinisega viiratud.
Musta mulla põimuline,
lehvi, valge võimuline,
tormatud ja piiratud!

G. Suits, Kõik on kokku unenägu.

Mõnede tähtsamate eesti tegelaste seisu-
kohti alkoholist ja karskusest.

Prof. M. J. EISEN:

Mida varem laps jooma hakkab, seda varem ta kidunema hakkab, seda varem ta mürgitatud saab, seda varem ta surmale saagiks langeb. Õlle ja viinaga mürgitatud noorus on nagu soomänd: ta kiratseb, aga puud tast iialgi ei saa; üks oks kuivab teise järele, kuni terve puu närtsib.

Tilk alkoholi avab tee alkoholijõele. Ei pea sind jõgi neelma ja uputama, siis hoiab, et ükski tilk seda uputavat jõge ligi ei tõmba.

Iga kasvataja püha kohus olgu lastele eeskujuliku eluga hää eesmärki anda, lapsi maast madalast ju inimsoo vihasemat vaenlast — alkoholi — hoolega tundma ja vihkama õpetada ja lapsi kõigipidi täiesti karsketeks kodanikkudeks kasvatada.

CARL ROBERT JAKOBSON:

Meie vallavalitsused on küllalt näidanud, et nad väga hästi aru saavad, mis meie rahva kasuks tarvis läheb, ja et nende mõistus suudab teid leida aastasadade jooksul meie rahva sekka sigenenud pahede kõrvaldamiseks. Tehkem siis ise oma seas ka see kindlaks, et viina pakkujaid ja lakkujaid kuski ausate meeste nime alla ei arvataks, ja et nad kunagi vallaametiteks kõlbulikud ei ole.

Eesti rahvas! Pühi raudse käega kõik see paha oma seast välja, mis sind keelab edasi jõudmast ja sinu õigusega oodatud tulevikku kätte saamast. Saagu see aeg pea tulema, kus sinu seas jookidud niisama haruldased on nagu muud pahed ja kurjategijad!

Dr. phil. OSKAR KALLAS:

Küsite minu arvamist karskuse üle: vastuseks olgu, kuidas mina karskeks sain.

Enne veel, kui Põhjamaade karskusliikumine Tori kaudu Tartusse oli ulatunud, astusin õllejoomise vastu Eesti Üliõpilaste Seltsi töökoosolekuil välja, kuna nägin, et õllejoomine tööviljakust tähtsalt takistas.

Tegelikult ütlesin ennast alkoholi tarvitamisest lahti, et sellega perekondades valitseva vastiku alkoholipäälesundimise kombe vastu protesteerida. Tahtsin ise määrata, kas ja mis ma joon. Neilsamadel tingimustel oleksin näit. ka piimajoomisest lahti öelnud.

Algav karskusliikumine kinnitas seda sammu ja lisas ühtlasi uue põhjuse juure: ära sina joo teiste, „nõrkade“, pärast, st. nende pärast kellele alkoholi tarvitamine hukatuseks võiks olla.

Oma seisukoha kaitsmine sundis karskusküsimusega ligemalt tutvuma. Säälsid paistis kõigepäält silma, et joomine rahvastelt majandusliku põhjalt ära kisub. Ja et ta ka vaimlisi jõude hävitab, selleks leidis juba endisest ülikooli tutvuskonnast, kahjuks, näiteid küllalt.

Kõike seda arvasin üleilgse joomise, mitte „paraja tarvitamise“ süüks.

Alles aegamööda selgus, et ka „paras tarvitamine“ kahjulik on; iseäranis, kui alkoholi mõjust järeltuleva soo päle kuulda sain.

Sellest ajast saadik olen ka teoorias vähemagi alkoholi tarvitamise vastane.

Tungivaks tarviduseks arvan, et kasvavale põlvele alkoholi omaduste üle seletust antaks. Ainult teadmine juba hoiaks mõnegi eksisammu eest, mis minu põlv ja mina alkoholi mõju all oleme teinud ja mis tegemata oleks jäänud, kui meile alkoholi kahjulik loomus vähemalt tuttavgi oleks olnud.

Prof. dr. med. H. KOPPEL:

Petlikul kombel soojuse tundmust äratav ollus on meie tuntud „külmarohi“, viin. Viina mõjul jäävad väljas külma käes naha veresooned lõdvaks, nakk on soe ja meie ei märka endid kuidagi külma eest hoida. Kehasoojuse tagavara saab palju rutem otsa. Ühtlasi nõrgendab soojuse kadu jõudu, teeb inimese uniseks. Langevad viina- ja külmarammetus kokku, siis võib niisugusele väsimusele kergesti igavene uni järgneda.

Viin, ülepää alkohol, on lastele igal kujul palju kangemaks mürgiks kui täiskasvanuile. Hoidke seepärast lapsi, aga ka kõiki alaealisi kõikide alkoholiliste jookide kui mürgi eest, mis mitte ükski nende keha, vaid ka nende vaimu täisvõimuliseks kasvamist suurel määral takistab.

Tartu Ülikooli rektor prof. J. KÖPP:

Joomakombed, mis sügavasse inimese loomusse kasvanud, ei tagane nii hõlpsasti kui ehk mõni sooviks. Ometi liigub alkoholist vabanemine edasi ja õnnelikum põlv on rahvaid ootamas. Kas ka meie rahvast? See on meie eneste teha.

Prof. PEETER PÖLD:

Soojus ja tuli, millega me karskustööd teeme, on tunnuseks sellele, kuivõrd meie oma riiki ja rahvatulevikku tõeliselt kalliks peame. Ainult järjekindlusega ja inertselle mõtlemisele võib teadmatuks jääda sügav vastolu, mis peitub alkoholi pooldamise ja isamaa-armastuse vahel.

Piiskop dr. theol. H.-B. RAHAMÄGI:

Vaadakem kord arvude pääle meie rahva kohta, arvude pääle, mis alkoholi hävitustööst kõnelevad: vaimuhaigete, kuritegevuse, vaesuse, ulakuse, suguhaiguste suhtes! Kas ei ole alkohol kui nõid, kes meie rahvale šokolaadist maja näitab — aga selle eest meie ühiskonna läbi põletab ja ära hävitada võtab.

Meie kõik ometi räägime rahva kasust, sotsiaalse olukorra parandamisest. Aga alkoholi küsimuses? Ühes kõige sügavamalt ühiskonna ja rahva ellu löikavas küsimuses? Kas räägime ka teiste kasust — või mille pääle meie õieti mõtleme, kui meie alkoholi — selle rahva elu hävitava mürgi — vastu ei kõnele?

Tartu Ülikooli Tervishoiu Instit. juhataja prof. dr. med. A. RAMMUL:

Kõik nakkushaigused on alkoholi pruukijatele palju kardetavamad kui mittejoojale, sest et esimese juures kõik organid rikutud ja kehvendatud on alkoholi läbi ja haigustele mitte nii jõudsasti vastu panna ei jaksa kui karske inimese organid. Alkoholijoomine on päällegi pahe, mis veel joojate lapselapsi nuhtleb. Arvustik näitab, et just alkoholijoojate vanemate lapsed kõige nõrgemad on keha kui ka vaimu poolest ja paljud nendest satuvad vaimuhaigustesse. Alkoholi mõju on niisugune, mis saadab oma orja kas haigemajja, vangi või hullumajja.

Kirikuõpet. VILLEM REIMAN:

Inimesed peavad tulema, kes sihtide heaks tööle asuvad, mida täna ehk homme kätte ei saa, kes kaugele ulatuvad nägema üle praeguste vastolude, kes sügavasse kaevavad ja ülespoole juhatavad, kui neist ka ainult mõned vähesed aru saavad, kõige vähem need, kelle pärast nad oma südamevere pandiks panevad. Nemat kannatavad otsimiste ja teeraiumise ja jäljendamise valud ja vaevad viimase piisani. Pärast tulevad teised ja lähevad ühes. Nõnda on see ikka maailmas, nõnda karskusliikumises. Teist teed ei seleta meie. Teist teed ei oska meile keegi juhutada.

Autu külaline ja petis hulkuja on alkohol kõige oma laialise sugu-võsaga. Ta tuli sõbra näol kui arstirohi ja eluveni meie maale. Meie avasime temale usaldusega ukse. Nüüd kisub ta majas kõik meelevalla enda kätte ja hoiab meid kui raudkull teravate küüntega vahel, et meie südameveri maad kastab. Meie varanduse, meie aja, meie tervise, meie maja rahu, meie omaste õnne, meie noorsoo elupuhtuse, meie usu tahab ta meilt riisuda. Meie ei t o h i mitte alkoholi rüüstamist ja riisumist rahulikult päält

vaadata, kui meil meie väike rahvas armas ja elu kallis on. Meie peame selle kurjategija kaela pidi kinni haarama, ukse lahti võtma ja temale teed näitama, kust ta on tulnud.

Prof. JAAN TÖNISSON:

Meie võime ette aimata inimkonna tulevikku: kui mitte ei leita teid, kuidas alkoholi hävitavat mõju kõrvaldada või vähendada, siis on inimkond määratud niihästi kehalisele kidunemisele, kui ka hingeliste rikele.

Haridusminist. noortejuhataja kol.-ltm. J. VELLERIND:

Karskus ei too kahetsust. Ta hoiab tunnetepuhtust ja tõstab eneseväärtust. Karske olla — tähendab võidelda ja kiusatust võita, mis noores kasvatab eneseusaldust ja iseloomu kindlust.

HAKKAME KINNI PÄIKESEST!

Hakkame kinni päikesest!
Päike on paistnud inimhingi,
öö on taganend südameist.
Lahkume suletud sadamaist.
Helenda südame kõrgepinge!

Hakkame kinni päikesest!
Päike on peidet eesti mulda.
Valgust rabad ja vilja sood
ihkavad anda. Ja merevood
rannale kannavad kala ja kulda.

Hakkame kinni päikesest!
Rahvaste viha meid enam ei talla,
töö on ju tööle annud kätt.
Silmadelt võta valurätt.
Päike, mu südame tuli, võid tulla!

Hakkame kinni päikesest!
Kosed kohavad käte rammust!
Mastidest merel laulab laas.
Tulitse, süda, ja lillitse, aas!
Tuleme, noored, laul kuulda me sammust.

H. Visnapuu, *Päike ja jõgi*.